

I Risingebygd

RISINGE HEMBYGDSFÖRENINGENS ÅRSSKRIFT 1990
ÅRGÅNG 16

RISINGE HEMBYGDSFÖRENINGENS ÅRSSKRIFT

Årgång 16 - 1990

RISINGE HEMBYGDSFÖRENING

Styrelse 1990:		Telefon
Ordförande:	Bo Lönnberg	133 13
Vice ordförande:	Evald Eklöv	107 69
Sekreterare:	Gudrun Kolsberg	177 29
Vice sekreterare:	Ingrid Ekholm	135 46
Kassör:	Brita Gustavsson	291 13
Intendent:	Olof Ståhlberg	141 84
Bitr.intendent, projektledare:	Bengt Moberg	174 54
Bitr. intendent:	Karl-Ragnar Andersson	291 39
Arkivarie:	Gudrun Kolsberg	177 29
Studieledare:	Ingrid Ekholm	135 46
Ledamöter:	Gunvor Gardell	292 90
	Gerd Ahldin	292 21
	Johan Yderfors	211 10
Repr. Auroraringen:	Arne Engberg	127 49

Årsskriftens redaktionsgrupp:
Gudrun Kolsberg
Märtha Gustafsson

Medlemsavgiften 1990 är 50 kronor.

Omslagsbilden:

Kiosk + radhus vid Vallonvägen

Förord

Det mesta här i världen är redan sagt och mycket bättre. Det är en reflektion man gör när något måste fram, t.ex ett förord.

Vi som arbetar med hembygdsvård och hembygdsforskning vill presentera våra blygsamma resultat för dagens och morgondagens människor i hopp om att de minnen, den kunskap och de erfarenheter vi förmedlar ska vara till glädje och nytta.

Vi vill kämpa mot den historielöshet och det ointresse som råder i det stressade mediasamhället.

Därför fortsätter vi oförtrutet med att ge ut Risinge hembygdsförenings årsskrift och här kommer nu 1990 års upplaga.

Må den få många läsare!

Redaktionen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	1
Risinge Hembygdsförening 75 år	3
Om Holstensläkten och prästen Johan Gomerus från Gomma	6
Lustresan — ett sommarnöje	9
Pelle i Hydda — ett risingeoriginal	15
Ur Risinge församlings herdaminnen	19
En besökarens snabbskiss av Finspång på 1830-talet	23
Finspång förr och nu	28
Vedernamn/öknamn — namnbyten i 1890-talets Finspång	30
Intervjuer med äldre finspångsbor	36
Medlemsmatrikel	44
Annonser	47

RISINGE HEMBYGDSFÖRENING 75 år

Den 21 september 1915 får "Herr bruksägaren Axel Ekman" ett brev från Kungl. Vitterhets-historie- och antikvitetsakademien där man säger att inget hinder finns för att upplåta norra tillbyggnaden av Risinge ödekyrka till ett Risingemuseum, ägnat att belysa Risingebygdens äldre kultur.

Detta är inledningen till det som ska bli Risinge Museiförening, sedermera (1952) omdöpt till Risinge Hembygdsförening.

Ett upprop utgick till allmänheten under hösten 1915. Undertecknare var Axel Ekman, Svante Ekman, Johan Karsberg, Hugo Ekelund och Frans Dahlqvist. Det fanns möjlighet att teckna sig för två alternativ, antingen ett vanligt medlemskap för 1 krona eller ständigt medlemskap för 50 kronor. Den 12 januari 1916 hölls ett första sammanträde med "de personer hvilka antecknat sig som ledamöter i Risinge Museiförening".

Det var 133 personer som tecknat sig för medlemskap, varav 5 eller 6 såsom ständiga ledamöter.

Kallelsen till detta första möte lästes upp i Risinge kyrka den 9 januari 1916. Dessutom var det annons i tre tidningar, Östgöten, Östergötlands Dagblad, Östergötlands Folkblad samt anslag på flera platser.

Utöver de fem herrar som undertecknat uppropet ingick Karl Nilsson, Vistinge, i den interimstyrelse som nu tillsattes.

Direkt efter det konstituerande mötet hölls ett styrelsemöte där styrelseposterna fördelades. Axel Ekman blev ordförande och Johan Karsberg blev kassaförvaltare.

Nästa möte med föreningen hölls den 28 oktober 1916. Vid detta möte är de viktigaste frågorna att fastställa stadgar samt att utse styrelseledamöter och revisorer.

Till allmänheten i Risinge socken!

Ett af vårt lands märkligare minnen från gångna tider är Risinge gamla kyrka med sitt ärevärda yttre, sina vackra och egendomliga portar och framför allt sina orubade medeltidsmålningar.

Glädjande för Risinge-bygden är, att det åldriga templet omhändertagits af staten och allt av Riksdagen beviljats medel för ett behöfligt afhjälpande af åtminstone de största bristerna å detsamma. Arbetet härmed utföres under innevarande sommar, och man kan sålunda hysa förhoppningar att inom kort få se den gamla kyrkan åter försatt i ett någorlunda värdigt skick.

På kyrkans norra sida finnes en tämligen stor i senare tid skedd tillbyggnad, hvilken torde få anses sakna historisk eller konstnärlig betydelse. Denna tillbyggnad kan utan svårighet och utan att störa den vackra kyrkointeriören med gallergrindar afstängas ifrån den öfriga delen af kyrkan, och finnes till tillbyggnaden ifråga särskild ingång utifrån.

Tanke har nu uppstått att uti denna tillbyggnad anordna ett speciellt **Risinge-museum** älsedt att inrymma sådana föremål, som äro ägnade att belysa Risinge-bygdens äldre kultur, konstverk, afbildningar af märkligare platser och egendomar inom socknen såväl från äldre som senare tider, porträtt af personer som här verkat, m. m.

Under förhoppning att denna tanke af Risinge sockens innebyggare skall omfattas med välvilja och intresse tillåta vi oss härigenom inbjuda till bildande af **Risinge Museiförening**, hvilken förening skall hafva till ändamål att anordna, vidmakthålla och förklofra museet ifråga. Genom bildandet af en sådan förening hoppas vi, att för museet nödiga medel skulle kunna erhållas, då vi föreställa oss, att museiföremålen utan inköp kunna erhållas, dels i form af gåvor, dels genom depositioner af föremål tillhörande enskilda sockeninnevånare.

För att vinna en så omfattande anslutning som möjligt till föreningen hafva vi tänkt oss att årsavgiften för medlem ej skulle sättas högre än till 1 krona med tillägg för porto vid afgiftens utlagande genom postförskott, hvarjämte för bildande af en grundfond ständiga medlemmar skulle antagas, hvilka en gång för alla erlade en afgift af 50: — kronor.

Under hänvisning till ofvanstående få vi härigenom inbjuda Risinge innebyggare, män och kvinnor, att å samtidigt utsända anteckningslistor anteckna sig såsom ledamöter i museiföreningen. Endast om tillräckligt stor anslutning från allmänheten uppnås torde möjlighet för museets åstadkommande förefinnas.

Personer, som ej fått tillfälle se någon anteckningslista, kunna göra anmälan om inträde i föreningen till en hvar af undertecknade.

Sedan ett tillräckligt antal föreningsmedlemmar antecknat sig komma vi att sammankalla dessa till konstituerande sammanträde med föreningen för val af styrelse, antagande af stadgar, m. m.

Svante Ekman.

Kyrkoherde i Risinge,
adr. Risinge, Finspong.

Axel Ekman.

Ordf. i Risinge sockens Kommunalförsamling,
adr. Moård, Dalverstorp.

Joh. Karsberg.

Ordf. i Risinge sockens
Kommunalförsamling,
adr. Finspong.

Hugo Ekelund.

Brucksägare,
adr. Ysunda, Finspong.

Frans Dahlquist.

Landsbygdsman,
adr. Finspong.

Risinge Museiförenings

medlemmar kallas härmed att sammanträda i nya skolhuset vid Finspong **Lördagen d. 28 Okt. kl. 11 f. m.**
(11305')
Styrelsen.

Risinge Museiförening första styrelse fick följande utseende:

Ordförande

Axel Ekman

Vice ordförande

Hugo Ekelund

Sekreterare

Fröken Augusta Ekman

Skattmästare

Johan Karsberg

Ledamot

Frans Dahlqvist

Ledamot

Svante Ekman

Ledamot

Karl Nilsson

Till posten som intendent (utanför styrelsen) valdes P.E Wallin.

Vad hände sedan?

Den intresserade läsaren kan ta del av detta genom en artikel av Carl Thelander i 1976 års årsskrift skriven i samband med föreningens 60-årsjubileum.

Bo Lönnberg

Om Holstensläkten och prästen Johan Gomerus från Gomma

Ortnamnet Gomma i Risinge förekommer i bevarad skrift redan år 1399 och vi vet också namnet på flera Gommabor under 1400- och 1500-talen, men den äldsta mera kända åbon där är Holsten, som dog 1623 och torde vara född i mitten av 1500-talet. Holstens härkomst och fadersnamn är båda okända men han omtalas som boende i Gomma tidigast som skattande till Älfsborgs lösen 1571 och vid ting i Vånga 1586 och 1590, båda gångerna som kärke i mål gällande arvsrätten till Balderums norrgård i Vånga. Det är därför möjligt att han kan vara bördig från denna grannsocken.

Holsten var en aktad och betrodd man i socknen. Han var bl.a kyrkvård 1594–1600 och nämndeman åtminstone från 1604 till 1620. Som nämndeman har han satt sitt bomärke under uppbördshandlingen för Älfsborgs lösen 1619 och var givetvis också med där som skattebetalare. Hans efterlämnade maka, som 1623 gav till kyrkan en sked i testamente efter Holsten, hette Ingeborg och omtalas som styvmor till sonen Måns, varav framgår att Holsten varit gift åtminstone två gånger. Av hans ättlingar, som uppnådde vuxen ålder, är fyra barn kända, vidare tjugosex barnbarn och betydligt över hundra-talet barnbarns barn. Mängden av ättlingar gör att ett stort antal släkter i våra dagar både i Risinge och långt utanför sockengränsen räknar släktskap med Holsten i Gomma. Bland dessa finns företrädare för den 12:e generationen efter Holsten ännu i dag kvar i Gomma och släkten har således brukat samma jord i över 400 år.

En av sonsönerna till Holsten i Gomma var Håkan Hansson, född 1636 och kallad ”unge Håkan” till skillnad från sin farbroder Håkan Holstensson, båda under många år samtida i Gomma. Denne Håkan Hansson och hustrun Brita Olufsdotter välsignades med elva barn, sju söner och fyra döttrar. En av sönerna, och det är om honom som denna lilla berättelse egentligen skulle handla, kom att framleva större delen av sitt liv i miljöer, vitt skilda från den vari han var uppväxt och i en verksamhet som var mindre vanlig för en bondson på 1600-talet. Historien om denne pojke börjar året 1677, söndagen den

9 september, då unge Hans och hustru Brita befann sig bland gudstjänstbesökarna i Sankta Maria kyrka. Vad som där hände beskrivs helt kortfattat av Magister Bengt Brusaeus i dopboken på följande sätt: ”9 septembris. Hans, u. Håkans son i Gomma, som blef född här indj Kyrkian denna dag, burin af Hustru Ingrid, Comministri Hr Danielij hustru.”

Pojken blev alltså född inne i kyrkan, om det hände före, under eller efter gudstjänsten får vi inte veta, men dopet förrättades utan dröjsmål. Pojken bär då fram av komminister Daniel Ericii hustru och fick namnet Hans efter sin farfar.

Nog var detta en minst sagt unik händelse och det var på den tiden fullt naturligt om både prästerskapet, föräldrar och menighet kom att betrakta det skedda som ett tecken från ovan och en fingervisning om vad den i självaste kyrkan födde pojken borde ägna sig åt; han skulle bli präst.

Det medförde naturligtvis stora besvär och kostnader, då en yngling i det från kulturens centrum avlägsna Risinge skulle få undervisning i skola och universitet. Från Risinge hade tidigare endast ett fåtal studenter, de flesta prästsöner — efter att ha genomgått Linköpings gymnasium — inskrivits vid Uppsala universitet, däribland tre söner till kyrkoherde Brusaeus och en son till komminister Erici. Det tycks ha dröjt till Hans var över 20 år gammal innan han fick komma till gymnasiet i Linköping. Inskrivningsåret finns inte i gymnasiets anteckningar om eleverna, men däremot är noterat, att han den 26 augusti 1706 från Linköping ”sändes till Uppsala universitet.” Han var då nära 29 år gammal och kallades inte vid sitt gamla namn, Hans Håkansson, utan Johannes Gomerus. I universitetets rulla, där han blev den 10:e i ordningen av Risinge födda studenter och den förste, som kom från en bondsläkt, kallas han ”Johan Gomerus, född i Risinge 1677, fadern Håkan, bergsman.” Faderns titel beror på att Gomma tillhörde de gårdar i Risinge som 1681 tillfördes Vånga bergslag.

Att studerande antog familjenamn, ofta — som här — med anknytning till hemorten, var vanligt denna tid men att Hans bytte även förnamnet kan förefalla mera överraskande. Emellertid är namnet Hans en av många varianter till det hebreiska Johannes, som burits bl.a av bibliska gestalter som Johannes

Döparen och evangelisten Johannes. Det lämpades sig således väl som förnamn åt prästen Gomerus. Namnet förkortade han sedan till Johan, vilket normalt borde ha varit närmast omöjligt i hans fall, eftersom en tre år äldre bror till Hans var döpt just till Johan. Men denne Johan hade i februari 1705, 31 år gammal, omkommit genom en olycka — han hade blivit ”slagen av en stock”. Denna tragiska händelse inträffade ungefär halvtannat år innan Hans började sina studier i Uppsala och gjorde det således möjligt för Hans att bära samma förnamn som brodern.

Johan Gomerus studerade således i Uppsala och prästvigdes 1712 vid 35 års ålder. Han blev komminister i Ekebyborna och Ask 1713 och i den befattningen kvarblev han i 37 år.

Fadern avled 1714 och modern 1715 och efter dem ärvde Johan Gomerus jord i Gomma, som han 1719 sålde till brodern Håsten Håkansson. Denne köpte för övrigt också arvejord av äldste brodern Måns Håkansson, som även han hade lämnat hembygden och blivit mjölnare och borgare i Norrköping.

Johan Gomerus gifte sig med sin företrädares dotter Anna Maria Arnelius och fick med henne två barn. Sonen Anders blev magister 1743, prästvigd, komminister i Kaga och slutligen kyrkoherde i Rystad. Dottern Brita gifte sig med rusthållaren Gabriel Thorstensson i Götevi, Vallerstad socken. Släktnamnet blev sedermera avkortat till Gomér.

Komminister Johan Gomerus dog 18 juni 1750 vid nära 73 års ålder. Hustrun överlevde honom och dog i Flistad 6 juli 1755, över 77 år gammal.

David Eriksson

Lustresan — ett sommarnöje

Lustresan till Sandudden var sommarens stora händelse. I två björklövsprydda pråmar trängdes festklädda lotorpsbor medan ångbåten ”Sofia”, eller efterföljaren ”Färdig”, sakta gled uppför Ormlången och Flaten. Varje sommar under det här seklets första decennier hände det.

Den första omskrivna lustresan till Sandudden gjordes dock redan på 1860-talet. Självaste Karl XV var passagerare. Lagom till kungens besök i Finspång hade Carl Ekman färdigställt den första järnvägen i bygden: Finspång—Lotorpsbanan. Hans första utbyggnad av bruket var genomförd, den nya dammen hade höjt åns vattennivå åtskilligt och hålldammen vid Yxviken var raserad. Sjöarna norr om Lotorp blev segelbara ända ner till bruksdammen. För att frakta torv, träkol och andra skogsförnödenheter till det expanderande bruket hade en ångslup inköpts. En ny järnväg och en ny ångbåt var en attraktion värd en heldagsutflykt för kungen och hans uppvaktning. ”Tåget bestod visserligen bara av två dekorerade trallor, dragna av hästar. Men om man betänker att hästdragna spårvagnar kom till Stockholm först 1877 förstår man att den här utflykten var någonting extra. Det var dessutom en naturskön färd utefter Finspångån, Gron, Lotorpsån och sjöarna norrut. Utflykten var mycket lyckad enligt överkusken Svenssons dagboksblad. Du som idag åker cykel utmed den gamla järnvägsbanken kan betänka, att här åkte en gång rikets konung på en tralla dragen av hästar.

Men det är om senare tiders lustresor den här berättelsen skall handla. Vi väljer ett år i början av 1910-talet . . .

Det är söndagsmorgon. Solen står högt över Herrgårdsberget. Vid Klämman, 100 meter norr om dammen, ligger 2 rensopade pråmar förtöjda. Det ryker ur skorstenen på ångbåten Sofia. Några gubbar lägger sista handen vid fastsättningen av lövruskor runt pråmarna. Några kontrollerar att sittbräderna är ordentligt fästade och understödda. Sittbräderna, ohyvlade plankor från ångsågen, är fastspikade i rader tvärs över pråmarna. Några korgsängar med kaffebröd m.m. och Föreningshusets stora kopparkaffepannor, som lånats, langas över Sofias reling.

Lustresenärer omkring 1910. Pråmarna syns ej, men de finns med sin lövbeklädnad bakom folket på bryggan. I förgrunden transportlådor för träkol och i bakgrunden det stora kol- och torvhuset vid Sandudden.

Så börjar resenärerna anlända. Rentvättade smeder i mörka kostymer, stärksaker och kravatt, halmhatt eller vegamössa. Kvinnorna som benämnes madam, moster, fru, mamsell eller hemmadotter, allt efter ålder och rang, har sina bästa klänningar, fotsida med vidd i kjolen, insnörda i midjan och högt knäppta vid halsen. Håret är uppsatt och krönes med en omfångsrik hatt fastsatt med hattnål. Barnen är vattenkammade och iklädda sina examenskläder. Glädje och gemenskapsskänsla lyser i alla ansikten. Alla blickar utstrålar förväntan. Korgar och väskor med matsäck tynger armar och cykelstyren och hoprullade filter ompända med skridskoremmar bäres av barnen.

Så går man ombord. Ett litet äventyr för kvinnorna på den smala gungande landgången. Men med stöd i ena handen medan den andra lyfter kjolen så att de högskäftade kängorna syns kommer alla lyckligt ombord. Väl ombord

söker man upp en plats som verkar vara fri från träkolssot och sittbrädet fritt från kåda. Har man barn väljer man en plats en bit från relingen. För säkerhets skull!

I fören på den andra pråmen har IOGT:s blåsorkester Stjärnan tagit plats. De nyputsade mässingsinstrumenten gnistrar i solskenet och sirligt handskrivna noter plockas fram och fästes på hornen. Nu höjer ledaren Karl Almgren (Ulla Rätts morfar) sin kornett och Alte Kameraden ekar mellan åbrinkarna. När musiken tystnat hörs Sofias skarpa ångvissla. Förtöjningstrossarna dras in och färden mot Sandudden kan börja. Denna söndag heter båtföraren Karl Allard och han lägger in några famnvedstrån extra i fyren. Det är två fullastade pråmar som ska bogseras och manometern måste visa rätt ångtryck. Medan pråmarna glider uppför Lotorpsåns vågor spelar Stjärnan en av tidens populäraste dansmelodier, Donauwellen av Ivanovici. Sedermera LO-basen Gunnar Anderssons bastubas "bom" på ettan i varje takt ger återskall bland bergen upp mot Näfssjön.

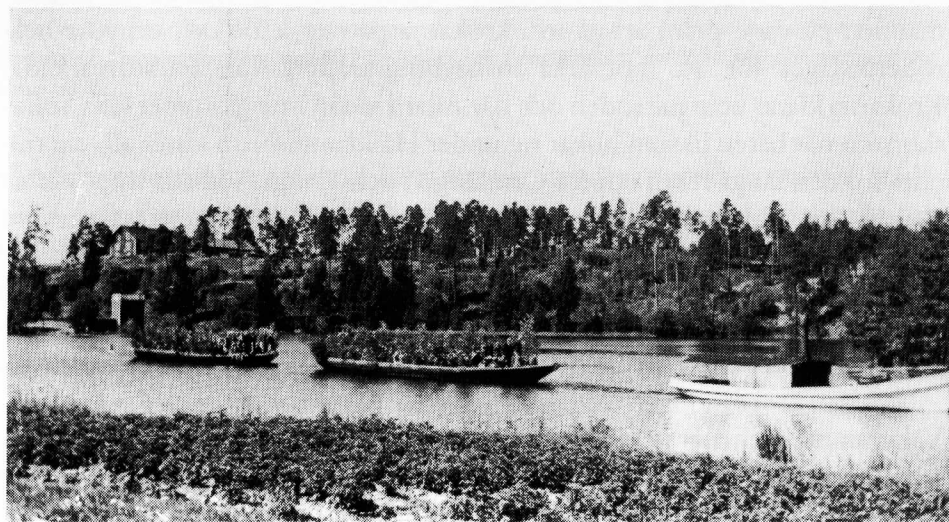
Musiken tystnar och nu stiger spänningen. Åns S-formade krok vid åfallet närmar sig. Skall pråmarna klara sig från bottenkänning? Det gäller för rorsmannen på varje pråm att gå in i krökarna på rätt ställe och utnyttja hela roderutslaget för att motverka insnävningskraften från framförvarande. Krökarna klaras utan missöden och när Allard sedan inte glömmer fälla Sofias skorsten när båten liksom hukar sig under Hålldammsbron sätter alla sig tillrätta för den långa resan uppför Ormlången och Flaten. Vid alla torp utefter sjöarna står folk och vinkar. Det är Yxviken, där Yxvikens sågverk så småningom skall byggas, det är Bjursjöbäck, Sankebäck, Berget, Sandviken, Skirhult, Gräsviken och Riset. När Flatsundet passeras ljuder åter ångvisslan och nu skymtar man grönskan och det stora kol- och torvhuset i Sandudden.

Väl framme och när alla har klarat den vådliga färden över landgången marscherar man med Stjärnan i spetsen, spelande Södermanlands Regementets Paradmarsch, till festplatsen, den vackra björkhagen bakom skogvaktarbostället. Sedan följer en dag under glam och uppsluppen stämning. Man leker Sista paret ut, Uppå källarbacken, Morsgrisar o.s.v. Man dansar schottis och polka i gröngräset. Stjärnan konserterar och akustiken är fin i den höga

lövsalen. Musik är en bristvara och avnjutes med stor inlevelse. (Begreppet ”skval” i musiksammanhang skall bli verklighet om 50 år). Matsäckskorgarna placeras mitt på filtarna och tömmas på sitt innehåll. Smörgåsar med stekta ägg och ost från torpet Pommern vid Näfssjön, kall potatis, köttbullar, inlagd sill o.s.v., vichyvattenflaskor med mjölk eller rabarbersaft. Aptiten kan ingen klaga på och allt smakar bra utom mjölken som blivit lite halvsur i värmen. Därefter mer lekar, musik och dans och så småningom eftermiddagskaffe.

Aftonen nalkas. Sofias ångvissla förkunnar att nu är det dags. Man ordnar för hemfärd. Uppställning och marsch efter Stjärnan som nu klämmer i med Kongl. Flottans Paradmarsch.

Återfärden blir idyllisk. Skogen och bergen på Ormlångens östra strand får en orange färgton av den dalande solen. Stjärnan spelar ”Lugn vilar sjön, kring berg och dalar nu breder natten milt sin arm” medan pråmarna ljudlöst glider över den blanka vattenspegeln. När Sofia med de björkprydda pråmarna och de festklädda människorna kommer tillbaka till Lotorp har solen just sjunkit ned i rosa skyar bakom Huvklinten.

Ångbåten ”Färdig” på väg till Sandudden med två pråmar fullastade med lustresenärer. I bakgrunden ses Tallglänta och hopptornet vid badplatsen. I fören på den andra pråmen finns Lotorps Manskör, som strax innan avfärden stämde upp den uppfodrande sången: Sätt maskinen igång herr kapten. . . Omkring 1935.

Lustresorna var inte lika år från år. I början gick de oftast till Börgöl. Där var Lusthusudden platsen för festligheterna. I slutet på 1910-talet ersattes Sofia med en större ångbåt. Den var vit och hette ”Färdig”. Samtidigt togs de gamla lādliknande pråmarna ur drift och ersattes med större och kraftigare båtformade flytetyg. De nya pråmarna hade Seth Adolfsson byggt. Ett gediget arbete. Järnbruket i Lotorp, som hade slukat skogsråvara i form av träkol och bränsle var nu nedlagt och man inriktade skogsbruket på timmerskog för Yxvikens sågverk och massaved för pappersbruket i Skärblacka. Det var orsak till att kapaciteten för sjötransporter ökades.

Kunde ”Färdig” och de större pråmarna komma under bron vid Sandudden? Var det orsaken till resorna till Börgöl upphörde?

Under några år på 1920-talet gick resorna till Gustav Strömbergs gård i Flasbjörke. Då var det dans på logen på eftermiddagen. En resa — jag tror att det var 1927 — blev dock annorlunda än alla andra och varslade om en ny tid. Gustav Strömberg hade köpt bil. En ny skinande blank svart T-Ford. Bilen stod och glänste ute på gården och var hela dagen omgiven av nyfikna och beundrande gubbar. Lyssnade man på deras kommentarer hördes många ovana ord. Gaspedal, hel- och halvfart, suflett, reservhjul, startvev, förti-kilometer i timmen o.s.v.

Jag har ett dystert minne från den resan. Vi barn fick alltid en 25-öring att festa på. Det blev för det mesta en dricka eller läsk som man sade då och den kostade just 25 öre. Jag stod vid drickaståndet och tvekade: Sockerdricka, Citronil eller Messina? Alla var hisnande goda. Då fick jag se att man också köpte något som hette ”Skattefritt” och som bara kostade 20 öre. Jag bestämde mig kvickt för ”Skattefritt”. Då fick jag 5 öre över till en kokosboll. Men vilken fasa! En besk otäck dryck som dessutom luktade illa. Jag drack och drack, jag hade ju satsat mina pengar på eländet. Till slut mådde jag så illa att jag fick smyga bort bland buskarna och kråkas. Någon kokosboll förmådde jag inte äta den dagen och på lättöl såg jag med vämjelse de närmaste 20 åren.

De sista lustresorna hade MHF som arrangör. Den sista gick 1937. Vid sitt sommarhem Sandstad i Sandudden ordnade MHF stort upplagda sommar-

ting. Sandstad var den fastighet där Adolf Larsson, Cittra-Lasse, hade haft sin cittrafabrik. Den stora trädgården som sluttade ner mot Flatens strand var en ypperlig plats för sommarfester. Där samlades mycket folk och många av deltagarna kom i bil. Den nya tiden hade kommit. Brödrasextetten spelade, det hölls tal om trafik och nykterhet och Lotorps manskör sjöng bl.a. Aftonstämning:

*"Mörkgrön granskog skuggar över viken
Tusen drömmar komma, drömmar gå
Medan över böljans klara riken
aftonsolens strålar bryggor slå.*

Runo Lindvall

Pelle i Hydda — ett risingeoriginal

Många av deltagarna i lustresorna till Sandudden och Flasbjörke tog en promenad till kojan där Pelle i Hydda bodde tillsammans med sin hushållerska Hilma. Kojan var verkligen sevärd och Pelle själv var en udda och intressant person.

Kojan eller "Hydda" som den kallades låg ca 200 m väster om Gruvbacken i Flasbjörke vid vägen mot Kolstorp och Gräsfallet. Pelle byggde kojan 1899 av sockerlådor och brädstumpar. Den blev hans bostad i 36 år. Väggarna lutade som på en kolarkoja och isoleringen var förmodligen kolstybb och mossor. Den lilla förstukvisten med vertikala väggar var nog en tillbyggnad. Den behövdes som värmesluss. Invändigt var väggarna klädda med tidningar och affischer. Det var billig tapetsering som ständigt förnyades och förbättrades i den ojämna kampen mot kyla och drag.

En järnspisel stod på några tegelstenar i ena hörnet och röken släpptes ut genom ett långt plåtrör. Bohaget i det lilla rummet på ca 6 m² var en utdragssoffa, ett bord, ett par stolar, ett lågt skåp och några väggfasta hyllor. En fotogenlampa, på senare år ersatt av en karbidlampa, svarade för belysningen och ett litet fönster mot väster släppte in ett sparsamt dagsljus.

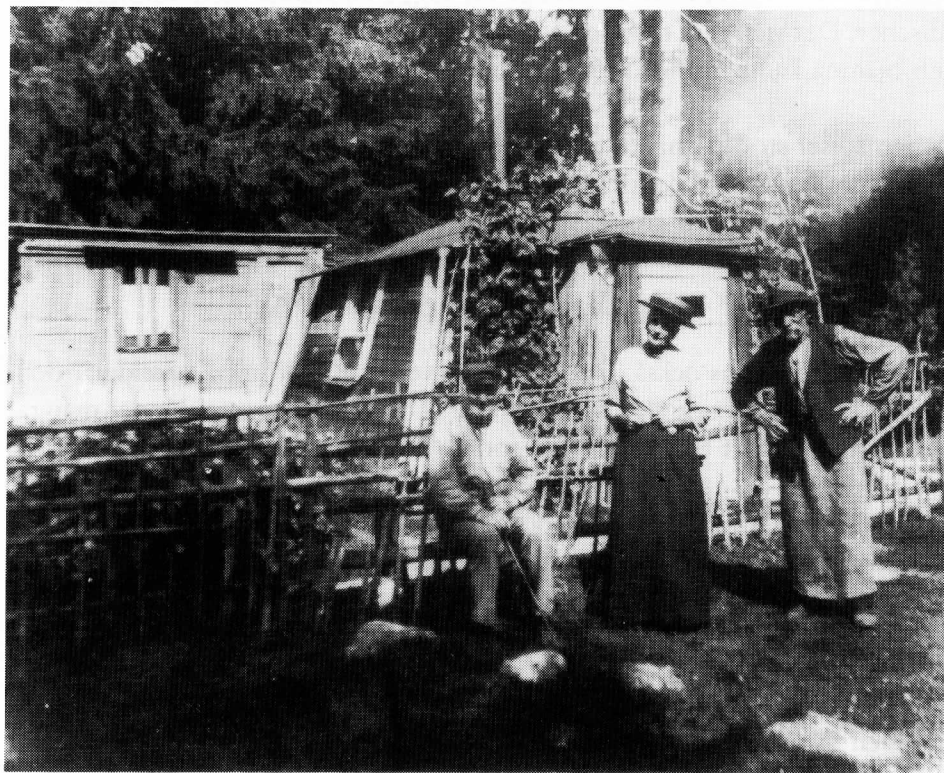
Ett litet uthus fanns också. Det var Pelles verkstad, fyllt med cykeldelar och metallbitar av skiftande slag och storlekar. Utedass fanns inte. Under många år fick ett krokväxt träd tjänstgöra som avträde.

Så länge Hilma levde var det lilla bostället en örtagård innanför pinnstaketet, blommor och grönsaker odlades på de små jordplättarna.

Vem var då Pelle i Hydda?

Han hette Frans Rudolf Persson och var född i Borås den 3 juni 1859. Familjen flyttade till Alingsås, där Rudolf växte upp och kom i typograflära. Innan han var färdigutbildad for han till Stockholm och fick arbete hos A L Normans Tryckeri AB. Men Rudolf Persson var en orolig person. Han måste

röra på sig. Och så hände det sig, att han mellan jul och nyår 1879 kom till Lotorp och fick anställning hos John Fröberg. Denne, som var föreståndare för brukshandeln i Lotorp, hade det året startat sin firma. Han var liksom Persson bara 20 år gammal och hade vid sidan av sitt arbete som handelsman startat ett litet tryckeri i smältmeden Carl Johan Allards kök i bostadshuset Gröna Kransen, som var närmaste granne till Brukshandeln. I det lilla köket som var 12 m² stort tryckte man visitkort. Firman växte snabbt men Persson stannade knappt ett år. Han var en hoppjerka. Under de följande 19 åren såg han sig om i Norden. Han arbetade i Danmark, Finland, Norge och några svenska städer och provade på många yrken. I Trondheim t.ex. lärde han sig till paraplymakare. Under den här perioden var han också tillbaka till John Fröberg i Lotorp några gånger.

Hyddan omkring 1910. Stående: Hilma och Pelle. Sittande: Anders Jonsson, far till handlaren Alfred Andersson.

När han kom tillbaka 1899 fick han inget arbete. Fröberg hade kanske tröttnat på Pelles korta gästspel och att han dessutom hade skaffat sig spritproblem. I stället för att åter ge sig ut på vandring stannade Pelle, byggde kojans i Flasbjörke och blev egen företagare. Varför just Flasbjörke? Var det kanske en kvinna som fick honom att bli bofast? Hon hette Klara Boström, men kallades Hilma. Hon var född i Ljung 1847 och var bosatt i Hällestad när hon 52 år gammal flyttade till Persson i den lilla kojans.

Perssons firma var lika liten som hans koja. Han förtennade kopparkärl — kokkärlet var av koppar på den tiden, — utförde småreparationer och han var skrothandlare. Skrotet och lumpen avyttrades oftast i Norrköping, och då kom han alltid tillbaka med ett par flaskor brännvin eller en back öl. På sin "fritid" sysslade han med "uppfinningar". Något fel på fantasin var det inte. Inte heller på självförtroendet. Han kallade sig ibland för Rudolf von Persson och ibland för ingenjör Persson. "Ingenjör" står det t.o.m. i kyrkboken men inom citationstecken. Under 30 år arbetade han med konstruktion av ett flygplan, som av förklarliga skäl aldrig kom upp i luften. Det var till största delen cykeldetaljer i flygplanet. Drivkraften var pedaltrampning och startbanan glansis. Han berättade gärna om sina försök på Ålsjöns is. Det är en liten sjö på väg mot Kottorp. Han lovade göra en uppstigning när det blev lämplig is på Flaten.

Persson var inte så stor till växten och han blev med åren ganska böjd. Hans kläder var alltid ett par nummer för stora; hängiga byxor och för lång rock med för långa ärmar. På fötterna hade han ibland bara ett par galoscher fyllda med papper och fastbundna med snören. Han var väldigt åskrädd och galoscherna skulle isolera så att blixten valde en annan väg mot jordningen. Han gick då och då till Lotorp för att uträtta ärenden. Vi mötte honom ibland på skolvägen till Lotorps norra skola. Han bar en påk över axeln med en liten kappsäck på ryggen och han gav verkligen intryck av en smutsig liten gubbe. Men när han stannade och frågade om skolarbetet eller berättade om sina "uppfinningar" märkte man att han hade stor självtillit och att han talade som en man av värld.

Vad levde de båda av under alla dessa år? Hade de mat alla dagar? Utan ortsbefolkningens stöd hade de nog inte klarat sig. Till deras koja bars smakbitar av bak och slakt och barn skickades ofta dit med en skvätt mjölk.

Hyddan 1933. Hilma, blommorna, staketet är borta. Hyddan är lappad med brädstumpar här och där. Harry Dahlgren tog kortet och man ser Artur Flyckt, Iris Lindvall-Dahlgren, Pelle och Greta Larsson-Flyckt.

I november 1927 avled Hilma, några dagar innan hon skulle fylla 80 år. Då blev det ensamt för Pelle. De efterföljande somrarna plockade han blommor vid hyddan och traskade den långa vägen till Hilmas grav vid Risinge kyrka.

1935 togs Pelle in på ålderdomshemmet och det berättas att han vägrade sova i sängen den första natten. Han sov under sängen. Den 21 augusti 1938 gick "Rudolf von Persson" bort, 79 år gammal.

Bättre bostäder och hygien och mer varierande kost har höjt medellivslängden i Sverige. Men "Ingenjör" Persson och hans Hilma visar att det går att bli gammal även under mycket torftiga förhållanden.

Runo Lindvall

UR RISINGE FÖRSAMLINGS HERDAMINNEN

När jag i maj 1955 i samband med en kyrkosångshögtid besökte Risinge församling för första gången träffade jag dåvarande kyrkoherden Enoch Ramsten. Meningen var att jag senare på året skulle erhålla missiv till församlingen. Jag blev inbjuden till prästgården för att samtala om min kommande arbetsplats.

Ramsten hade under sina sista år ett slags astma som försvårade andningen. Nu hade han dessutom mycket svår influensa med feber och snuva. Han såg verkligen sjuk ut. Med sin en aning bisarra humor yttrade han från sitt plågläger: "Härifrån kommer ingen med livet i behåll. Det är bara en enda kyrkoherde som har kommit levande undan under hela församlingens historia." Det var en smula överdrivet för i verkligheten var det tre stycken: en blev avsatt och två flyttade frivilligt.

Den som Ramsten syftade på var JOHAN MAGNUS CASSEL. På grund av vacklande hälsa ville Cassel ha ett mindre pastorat och flyttade härifrån till Kvillinge församling 1888. Innan han flyttade försäkrade han sig om en gravplats på Risinge kyrkogård. Den är enligt dåtida sed stor och rymlig, om man får använda det uttrycket, nästan som en egen liten kyrkogård inne på kyrkogården. Hans ättlingar begravs fortfarande i den graven och där vilar minst tio av dem.

Även om Cassels livsöde är intressant ligger det så nära i tiden att jag ej vågar mig på en skildring. I stället skall ägnas några rader åt de båda andra avflyttade prästerna. Vi kommer då tillbaka på 1500-talet vilket känns tryggare.

Den avsatte prästen hette FINVEDUS: han var församlingens - och överhuvudtaget stiftets, kanske t.o.m rikets — siste katolske präst i tjänst. Reformationen hade införts i Sverige 1527. Den katolska kyrkans tid var förbi och ersatt med den evangelisk-lutherska. Påvliga påbud var odugliga för salighetssaken. Så hade Västerås riksdag dekreterat.

Det kom unga präster som studerat utomlands och fick tjänster litet varstans i stiftet. De förkunnade med glöd vad de lärt om Bibeln som enda grunden för sann tro. ”Den rättfärdige skall leva av tro.”

Redan 1528 fick Väderstad en sådan präst, för att nu bara ta ett exempel. Så följde det slag i slag över hela stiftet utom i Risinge där Finvedus fick hålla på i nästan tre årtionden ytterligare. Det är märkligt att statsmakterna - säkerligen Gustav Vasa själv – inte ingrep.

Övergången från den katolska läran till den evangeliska gick i allmänhet bra över hela riket. Ibland bytte prästerna sida helt enkelt. Förut var de katolska präster nu var de evangeliska. Skillnaden var för många inte så stor.

Ett känt exempel på övergången var kyrkoherden i Ekebyborna, Ericus Bartolli. Han var en dominikanermunk som blev katolsk kyrkoherde, därefter evangelisk i samma pastorat helt okomplicerat. Så småningom gifte han sig med en nunna.

Men motsatsen fanns. Alla känner vi till Hans Brask, biskopen med brasklap pen. Han gjorde 1528 en visitationsresa till Gotland. När visitationen var överstökad och han åter steg ombord på båten, lär han ha sagt att vilken vind som helst fick blåsa utom den som förde honom till Sverige, det kätterska avfallslandet. Biskop Brask dog i landsflykt 1538.

Ungefär så styvnackad var Finvedus. Den framstående forskaren Erik Ihrfors har skrivit ”Anteckningar över Östergötlands äldre kyrkohäfvder”. Det är en ovärderlig källa för den kyrkohistoriskt intresserade. Ihrfors var amanuens vid landsarkivet i Vadstena och kunde inte motstå frestelsen att forska i de handskrifter han var omgiven av till vardags. Om prästerna i Risinge skriver han något som säkerligen stämmer in på många av församlingens präster men alldeles särskilt på Finvedus.

”Församlingens curati och kyrkoherdar hava varit lärda, framstående och konfessionsfasta män, hvilka under religiösa stormstrider ingalunda vänt kappan efter vinden.”

Församlingsborna höll sin Finvedus om ryggen. Traditionen säger att han fick ett torp att bebo och försörja sig av. Det hade undantagits den reduktion av kyrkojord som Gustav Vasa genomförde så hårdhänt.

I våra dagar har han fått en gata i Finspång uppkallad efter sig, Finvedsvägen. Det är den gata som passerar järnvägsstationen. Namnkommittens ordförande, en av pionjärerna i hembygdsföreningen och utomordentlig hembygdsforkare, motiverade namnet med att han hört så mycket gott om Finvedus!! Ordförandens namn var Evert Pettersson.

Håhls Herdaminnen över Linköpings stift meddelar kortfattat om Finvedus ”Numere privatus”. Det tyder på att han ej fick behålla sitt ämbete livet ut utan blev privatperson. Han blev begravnen ”wester om kyrkhion”. Där var innan man rev västra delen av bogårdsmuren en smal passage mellan kyrkan och muren, knappt en meter bred. Prästerna begrovs inne i kyrkan i själva koret. Så skedde här i Risinge tills det blev förbud att bergrava inne i kyrkorummet år 1783. Så skedde alltså inte med Finvedus. Varför? Säkerligen på grund av påbud från högre ort.

Avsättningen av Finvedus måste ha skett så att säga i sista minuten. Han dog 1555. Samma år tillträdde efterträdaren Johannes Haralli. Haralli måste ”emedan han intet kunde komma tillrätta med församlingen” lämna den redan efter fyra år. Bakom denna formulering i herdaminnena döljer sig säkerligen mänsklig tragik. Haralli predikade Guds ord som han blivit lärd men församlingsborna ville ej lyssna. Det berättas om nunnorna i Vadstena att de stoppade vax i öronen när den lutherske prästen predikade för att slippa höra smörjan. Kanske spred sig det mönstret till Risinge?

Alltnog: Haralli flyttade till Skedevi församling där han stannade till sin död. I Risinge påbörjade han – kanske i brist på kontakt med församlingsborna, kanske emedan han var en s.k. pappersmänniska – en räkenskapsbok, ”Risingis Rekenskapz-Bok”. I den får vi veta mycket om församlingens äldre historia. Jag skall bara ta ett par exempel: Ena klockan vid Risinge S:ta Maria stöptes 1526, får vi veta, liksom att byarna Hult och Finspångh var ungefär jämstora. De hade båda fem åboar. Den som är intresserad av sin gårds historia får i varje fall veta namnen på inbyggarna i många byar.

Detta arbete med påbörjande av en räkenskapsbok sätter Haralli i främsta rummet bland församlingens kyrkoherdar.

Då jag nämner Haralli måste jag också nämna ytterligare en märkesman bland våra präster K G WIDELIUS. Han blev aldrig kyrkoherde här utan i Klockrike församling. Han var komminister i Risinge i två årtionden. Widelius har skrivit en kulturhistorisk skildring RISINGEBYGD, som utkom 1950. Den är och förblir standardverket när det gäller Risingebygdens historia.

Widelius har sin grav på Risinge kyrkogård. När jag bläddrar i hans bok och tänker över hans livsöde — han bodde i Klockrike men hade sitt hjärta i Risinge rinner det mig i sinnet: Kanske det vore en intressantare uppgift att skriva om dem som ville men ej blev kyrkoherdar i Risinge.

Olle Ottosson

För den som vill läsa mer: Håhls Herdaminen över Linköpings stift i original eller bearbetning av Zetterdahl och Meurling. Hjalmar Holmqvists handbok i Svensk kyrkohistoria, Reformationstidevarvet, KG Widelius Risingebygd samt Erik Ihrfors, Anteckningar över Östergötlands äldre kyrkohäfvder.

En besökares snabbskiss av Finspång på 1830-talet

Vi som betraktar Finspång som vår hembygd vill helst höra positiva omdömen om denna "vår plats på jorden" även om vi själva ofta kan vara nog så kritiska över både det ena och det andra. Detsamma gällde nog Finspångsborna för 150 år sedan. Visst var livet hårt och tungt för bruksfolket men slotet och dess engelska park var för såväl herrskap som underlydande något enastående.

Den engelska parken kom på modet i mitten av 1700-talet och var ett uttryck för den begynnande romantikens svärmeri för den fria, vilda, "sublima" naturen. Denna av engelsmännen skapade park skulle förmedla ett känslö-innehåll. Den skulle te sig lika fri och full av överraskningar och växlingar som naturen själv. Den skulle vara "pittoresk" med små "antika" tempel till hälften

dolda av buskage eller konstgjorda ruiner ”ägnade att inge betraktaren vemodiga tankar”. I avsikt att verka oplanerad planerades den engelska parken omsorgsfullt med slingrade stigar, oregelbundet placerade träd-dungar, små sjöar och bäckar och som sagt ett eller annat tempel eller en ruin.

Den engelska parken i Finspång försökte så gott det gick efterlikna denna idealbild. Det berättas att Jonas Carl Linnerhielm — känd för sina kultur-historiskt intressanta brev — tyckte att Finspång hade ”förtjent en utförligare beskrivning” — detta med anledning av dess slott och park. Han lade också märke till ett par ”portstolpar” med bilder av målaren Hörberg ”och midt utanför porten, där strömmen nedrusar från Verken ses en Flod-Gud hvilande på sin urna, ur hvilken han tycks utgjuta den hvita skummande böljan.”

Flera andra gäster på Finspångs slott bl.a. Axel von Fersen d.y. var mycket för-tjusta i parken och fann den ”utomordentligt vacker”.

Men — på 1830-talet har förtjusningen över den engelska parken dalat och mycket av det pittoreska anses överdrivet och urmodigt. En kritisk besökare och betraktare av Finspångs slott med omnejd var Uppsalaprofessorn Adolf Törneros.

Först några rader om denna lärde begåvade person. Han föddes i Eskilstuna 1794, där fadern var postmästare och organist. Han studerade vid bl.a. Strängnäs gymnasium. Eftersom han blev faderlös innan han ännu fyllt 13 år måste han tidigt som informator bidra till sin försörjning. 1812 kom han till Uppsala universitet, där han varvade studier och informatorstjänst. 1818 blev han filosofie magister och året därpå docent i latin. 1829–32 var han professor i estetik och därpå professor i latin till sin död 1839.

Adolf Törneros berömmelse beror inte på hans vetenskapliga karriär — fastän han gjorde betydelsefulla insatser som filolog — utan på hans skönlitterära insats bl.a. som brevförfattare. Han brukade tillbringa sin sommarledighet på resor framför allt i mellersta Sverige. I brev till sina vänner berättar han om sina intryck och upplevelser under dessa resor.

I början av augusti 1831 besökte Adolf Törneros bl.a. Finspång under en resa genom Sörmland och Östergötland tillsammans med domprosten Bergström. Om denna resa berättar han livfullt och åskådligt i ett brev till vännen skalden Karl August Nicander.

Här följer ett utdrag ur detta brev där han ger en ganska nedlåtande och nega-tiv beskrivning av Finspång:

*”Onsdagen passerades Wingåker i rask fart. Från Wanala kom man snart in i Östergylln, hvilke flere mil bortåt föga skiljer sig till karakteren från Sörmland. Sjelfva folket är till yttre habitus och dialect rena Sörmländningar: först ned mot slättbygden märktes ett tvärt afbrott i physiognomie och blick — de ha i sitt uttryck något stubbort — mundarten blir långdragen; manfolkets gång blir något hjulbent, äfven utan precis böjning i sjelfve läggarne, quinfol-kens uppsyn blir mera oquinlig och repoussant. — Mellan 6 och 7 på aftonen hamnade vi vid **Finspong**. Allt vad man behöfver veta om Finspong, är, att det är ett Svenskt bruk, primæ magnitudinis (av första rangen). Föreställer*

man sig någorlunda lifligt en låglänt local, något syrlig ad libitum, en damm, ett strömfall, masugns-flammor, en sotig hy öfver alla lefvande och döda föremål, blåsbälgars vresiga tjut, det motspänstiga, ovänliga och bitande ljudet af jernet, då det hamras, filas, borras m.m. derhos en mer eller mindre herrskaplig corps de logis, som söker göra parad med all Gewalt ofta i trots af ett nog litet eleveradt läge, framför allt en contoris-byggning och en så kallad bruksräcka, garnerad av mycket, mycket barfota-ungar i bara skjortan — tänker man sig dessa tillbehör med tillhjälp af förut vunnen erfarenhet, så kan man hvar som heldst man befinner sig construera åt sig ett Finspong, utan att behöfva resa till det verkliga, för att recognoscera dess föga frappanta differentia specifica ifrån andra dess vederlikar.

”Finspong! — Finspong! — detta skall vara Finspong, hvarom alla, som sett det, med en viss högdragenhet tala inför de mindre lycklige. — — Åhh jaa! slottet har en liten grandeur — — de der 24-pundningarne äro respectabla, i synnerhet med en rundkula och behörig bukfylla af krut uti sig — — Men vad ska de med det der kastellet oppe på backen: — det är ju bara en brädcouliiss, och ett spektakel i stället för mirakel — — sammaledes med den här Flodguden, som håller burken under armen, oppöfver hjulrännan: slik psevdovidskepelse är på sådan plats ej en gång löjlig; ifall man ej — posito — kan i Gubben tänka sig Choleran sjelf. — — Här är ledsamt.”

Så — eller så ungefär — tänkte jag under det vi sagta passerade öfver broarna fram åt värdshuset, och gerna hade jag vänt tvärt om för att fortsätta resan. Wi skulle dock för skam skull se oss omkring, och gingo derföre först till hyttan, att se den nyfödda canonen, som ännu hängde glödhet inom sin lerform. Man gjuter nu som bäst 200 stycken för Preusiska regeringens räkning, och en ny beställning från samma håll är för nästa år gjord. Godt! det tål vid, att litet utländskt mynt rinner in i vårt torftiga land. Widare trafvade vi igenom hela Auroras park, för att se något utförligare af omgifningen: vinsten blef ringa för så mycken trötthet, utom att quällsvarden och sömnen smakade förträffligt.

På morgonen gick B. att göra Excellensen Wetterstedt sin uppvagtning. Jag hade der ingen ting att beställa, händst i saknad af uniformsfrack eller annan högtids-costum. Efter en liten stund kom B. tillbaka med nådig tillsägelse af Excellensen, att så som jag gick och stod infinna mig för hans ögon: han ville berätta mig en färsk nyhet, och tillika visa mig sina taflor. Jag lydde, med ej

ringa blygsel öfver mina osmorda stöflor. I tropisk mening tycktes de vara öfverflödiga inför H^r Excellens; ty han förkunnade mig Lundwalls utnämning till Munktorp, med bifogad lyckönskning till hans plats vid Akademien, liksom detta nådaval redan varit befastadt i höjden. Med utmärkt nådighet följde han oss genom alla rum, der en tafla eller portrait hängde, och ville för all del behålla oss quar till middagen, hvilket vi dock undandrog oss på grund af redan beställda hästar. Mot kl. 11 reste vi vår väg, och inträffade på e.m. i Norrköping, hos den nya pastorn Prosten och Doctor Anjou”.

Hur skall man nu tolka denna föga uppmuntrande bild av vår ”stolta” hembygd? Ja, Adolf Törneros var förmodligen mycket trött och kanske på miss-humör. Han var benägen att se allt i mörka färger. Men — förklaringen kan också vara den att han lärt sig uppskatta naturen sådan den är, oförfalskad i all sin rikedom. Det framgår av många av hans brev. Han, liksom vi, menar att naturen inte kan skapas av människohand med konstlade medel. Naturen är unik och en gåva till oss människor att vörda, vårda och bevara.

G.K.

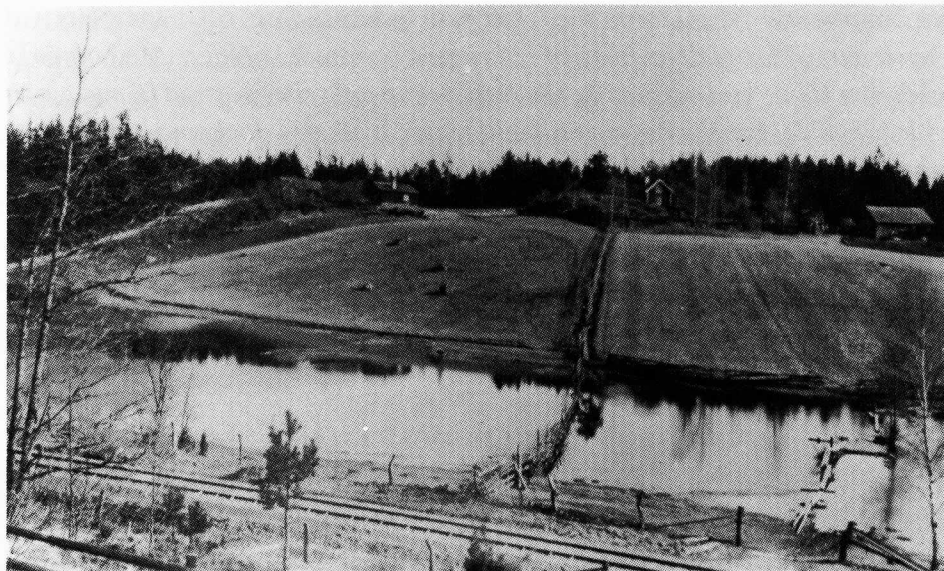
KÄLLOR:

Törneros A: Brev- och dagboksanteckningar 1—4 (Författare, Svenska 20). 1950—57.

Frykenstedt H: Jean Jacques och Aurora Taube de Geer af Finspång och deras värld. (Svenska humanistiska förbundets skriftserie 98—99) 1987.

Diverse konst- och litteraturhistoriska artiklar.

FINSPÅNG FÖRR...

Dunderbacken och Tjädertorpet

Snippen omkr. 1920

... OCH NU

Vedernamn/öknamn

— namnbyten i 1890-talets Finspång

Under 1880–1890-talet arbetade en ingenjör vid Finspongs Styckebruk som kom att få stor betydelse för många finspongssläkters liv och framtid.

Ingenjörens namn var Knut Saxenberg. På bruket ville han bli titulerad ”verk-mästar’n”. Saxenbergs stora idé var att döpa om de arbetare som hade vanliga sonnamn. Hans urval av nya namn var stort och därför kunde det hända att bröder av samma familj fick olika namn.

Så var det för Stavsjö Anders’ tre söner. De fick namnen Linde, Lindell och Lindén.

Två bröder på Kanalgatan fick heta Brunius och Tengvall. Deras far hade varit gästgivare i Gammelstorp.

Ernst Pettersson fick heta Broman och hans bror Bernhard Pettersson fick heta Meijer.

Kända finspongssläkter som Afzelius och Almgren har även de fått sina namn av Saxenberg.

Johannesson från torpet Stenviken fick heta Hedberg och det namnet bär sonen Bertil med heder än i dag. Familjerna Eklöv, Ekstedt, Engvall och Forsberg tillhörde även de de lyckliga som fått byta ut sina -sonnamn.

Levin och Aulin var bröder från torpet Sandhagen. Riktiga bröder men med olika namn.

Albert Karlsson, Axel Roséns far, och hans bror som var andrebas i filarlaget på STAL, kom att heta Rosén respektive Telander.

Den kände finspongsmusikern Elimar Vinell hette från början Pettersson. Det var hans far, stalldrängen och valsaren, som fick detta namn.

Sammanlagt var det ett trettiotal Finspongssläkter som kan tacka Knuth Saxenberg för ett släktnamn, som vid det här laget är cirka hundra år gammalt.

Adolf Fredrik Jansson ”Sågarns Adolf” fotograferad vid 24 centimeters haubitsen vid Stockholmsutställningen 1897 symboliserar på något sätt Finspång som kanonort. Han tillhörde en känd familj där man både bytte namn och där flera familjemedlemmar fick kända öknamn.

Anders Magnus, Adofs bror, var far till Per Johan (f 1861) som fick tillnamnet Ekström. Den förres son Karl Magnus (f 1864) antog namnet Ekholm. Hjalmar, den tredje sonen tog namnet Löf och blev stamfar till denna kända finspongssläkt.

Anders Magnus dotter Hulda kallades aldrig någonting annat än ”Hulda Mosse”. De två yngsta sönerna Adolf och Gunnar fick öknamnen ”Vargen och Råven”.

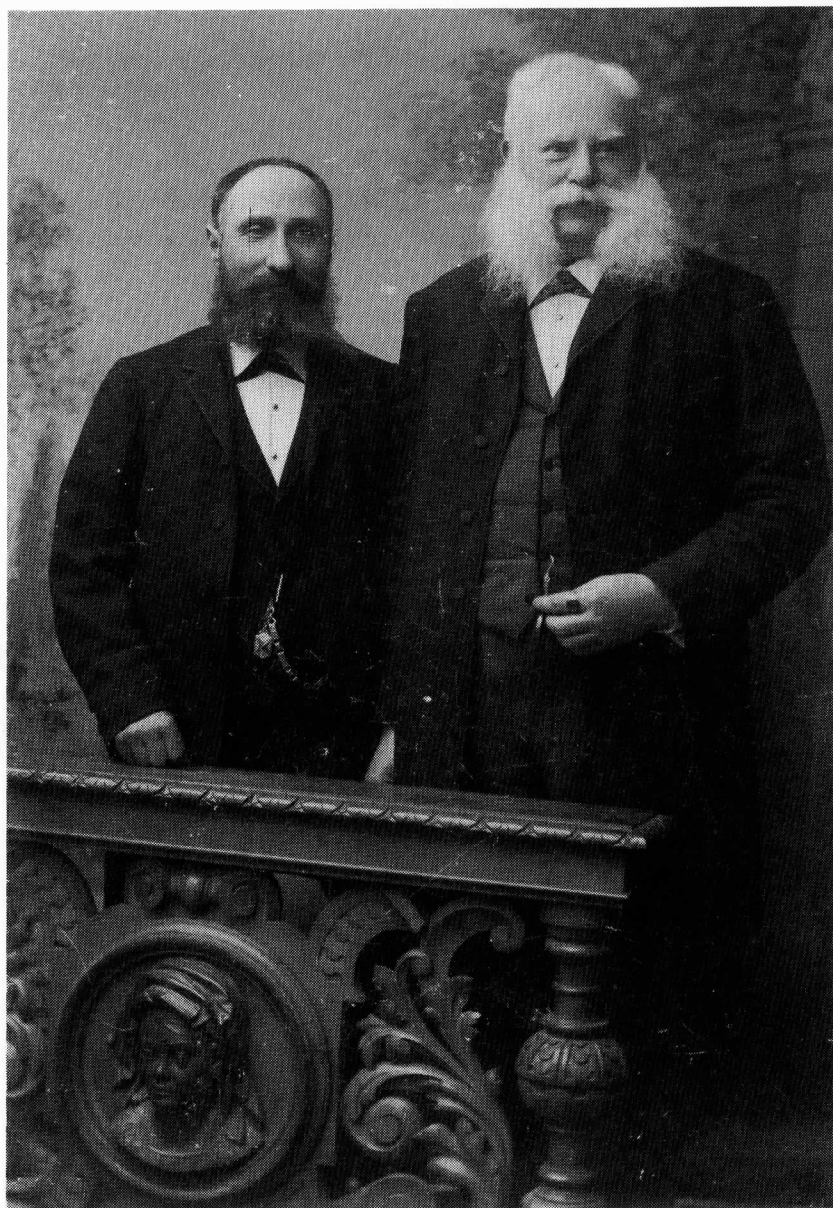
Medlemmar av ovan nämnda släkt fick sedan namnen ”Magnus Måsse” d.v.s. portvakten Magnus Ekholm f 1865, ”Pelle Måsse” och ”Frida Måsse”, vars dopnamn var Alfrida Andersson. Namnet Måsse kan de tacka sin fader Magnus för. Från Magnus är det inte långt till Måns och Måsse.

Gjutmästare Frans Dahlqvist har samlat gamla öknamn eller som han kallar dem vedernamn, som användes vid det gamla finspongsbruket. Studerar man dessa namn litet närmare kan man dela in dem i olika grupper.

I den första gruppen träffar vi på ”Anders Per” som egentligen hette Anders Pettersson. Hans son Arvid som bytte namn till Wahlberg kallades för ”Arvid Per”. Förnamnet åtföljdes alltså av ett förnamn taget efter far eller farfar, i detta fall Per.

Kända finspångsbor på sin tid var ”Adel David”, Adolf Davidsson och ”Alfred Teodor”, Karl Alfred Danielsson. Båda fick sina vedernamn efter sina fäder som hette David respektive Teodor.

Den andra gruppen visar att man ofta använde platser där personer var födda eller bott som barn som tillägg till namnet.

Adolf Jansson "Sågarns Adolf", arbetare. Han var känd som en mycket dansant och chevaleresk herre. Förblev dock ogift. Född 1841 i Stjärnorp. Död 1917. T.h. på kortet.

Gustaf Jönsson, arbetare. Sedermera apoteksbiträde. Gick med träben. Hade förlorat vänstra benet. Född 1852 i Krokek. Död 1917. T.v. på kortet.

"Axel på Hornet", som arbetade på förrådet, kom naturligtvis från Horns udde i Glan.

På samma sätt kan man tolka namn som "Adel i Sjömansäng", "Arvid i Slottet", som var smeden Arvid Johansson, "Alfred på Ekön", farfar till den kände fotbollspelaren Peve Gustavsson, "David i Stenviken" och "Emil i Lövhagen".

Ibland var personen så känd att inte ens förnamnet behövde vara med. Sade man "Blektorparn", "Gölfallarn", eller "Sjölundarn" visste alla vem man menade.

Yrket har alltid spelat en stor roll när människor fått sina öknamn. "Alfred Målare", målaren Liljeqvist, "Erik Byggare" byggmästare Erik Örner, "Sme Pelle", "Rättare Lasse", Axel Larssons far och "Revolver Karlsson", revolversvarvare Karlsson är exempel på dylika namn.

"Höns Fia" skötte hönsen på brukets lantbruk. "Korv Kalle", "Kött Jocke" i Banco Nilssons affär i Affärshuset, "Kalk Sven" som skötte kalkugnen, "Skins Lasse" som köpte upp skinn och "Vagnmakare Johan" av släkten Liljeqvist är några namn som får komplettera denna grupp.

N Ö J, järnvägsbolaget från 1895, får bidra till våra öknamn. Där kunde vi träffa "Pump Erker" som var lokförare Pettersson och "Pumpare Kalle".

"Elen Postlajón" var lärarinna men fick namnet därför att hennes far arbetade på posten.

De verkligt gamla namnen kommer från den genuina bruksmiljön. "Masern", den siste masmästaren Gustav Adolf Karlsson, "Albert Masare", som var far till Axel Rosén och "Aron Masare" tillhör denna grupp.

"Dön Anders" var kanonbörare från Barnhälla. "Pelle Drum", vars egentliga namn egentligen var Petter Karlsson Melander med sonen "Kalle Drum" var andra namn.

Viktiga personer på bruket var "Fogden", gamle Anders Magnus Andersson och "Faktorn" som hade sin bostad i Olstorp.

Ofta gick öknamnen i arv. "Kulknekten" som hade sin lilla stuga vid Bleklången hade sju barn. De fick öknamnen "Kul Albert", "Kul Fia", "Kul Tilda" och "Kul Gerhard" o.s.v.

Kalle var ett vanligt namn i gårdagens Finspong. Många Kallar har gått till historien. "Kalle Lalla" var en portvakt. Den vackra lyktan på industrifastigheten mitt emot slottet som hängde över Kalle Lallas port påminner oss fortfarande om den legendariska portvakten. Det är ingen risk att han går igen för han begravdes nämligen två gånger. Första gången var det alltför litet tillslutning av människor till begravningen, så man gjorde om den en gång till!

"Riktigt gamla finspångsbor kommer fortfarande ihåg "Helga Vakt" och "Toffel Kalle". Det var den kända författarinnan Moa Martinsson så kallad efter sin styvfar Toffel Kalle som var portvakt.

Alla namn var inte så snälla. På torget träffade man fläskhandlare "Kalle Skrål" från Hällestad och kanske gubben "JaJa" handlade hos honom. "Laban" hade affär vid Smedsvägen. Vad man gjorde för att för att få heta "Drulle" vet jag inte men så kallades en smörjare vid bruket.

"Bondetåget" var en välkänd ingenjör vid bruket som var med vid uppvaktningen på borggården på Stockholms slott i februari 1914, därav namnet.

Överingenjören Anders Johansson gick allmänt under namnet "Stor Johan".

Utseendet eller vissa vanor eller rättare sagt ovanor kunde ge sådana namn som "Skägg Jösse", dräng från Stenstorp, "Skins Jösse", ingenjör Dahl, "Snus Kari", "Trissen" och "Tjocken".

På bruket kunde vi också samtala med "Mammas Kalle" och "Farfars Axel". "Hingst Buten" var naturligtvis med och skötte transporterna.

"Mat Anna", "Mat Eva" och "Ost Ada" tillhör de kvinnor som under årens lopp sett till att många hungriga finspångsbor stillat sin hunger.

De gamla öknamnen eller smeknamnen, som jag hellre vill kalla dem, hade sitt berättigande i ett samhälle där alla mer eller mindre kände varandra. Det

var inte så lätt att hålla reda på alla "Kallar" och "Pellar", därför var det naturligt att skilja dem åt genom ett smeknamn.

Men håll med mig – äldre tiders öknamn är mycket snällare än våra dagars, för visst finns de fortfarande i bruk.

Birger Persson

"Saxenbergssnamn" ur husförhörlängder 1886–1890.

Anteckningar efter Viggo Jacobsson.

1. Afzelius	11. Kling	21. Rosén
2. Almgren	12. Laurén	22. Sandahl
3. Aulén	13. Levin	23. Telander
4. Broman	14. Linde	24. Tengvall
5. Brunius	15. Lindell	25. Torén
6. Eklöv	16. Lindén	26. Tisell
7. Engvall	17. Lundholm	27. Vadlund
8. Ekstedt	18. Meijer	28. Vallinder
9. Forsberg	19. Regnell	29. Videll
10. Hedberg	20. Rosell	30. Vinell

Källor:

Husförhörlängder 1886–1890

Viggo Jacobsson: Forskning "Saxenbergssnamn"

Frans Dahlqvist: Vedernamn under ingenjör Saxenbergs tid (anteckningar)

David Eriksson: Forskning "Måsse-släkten"

Uppgifterna är diskuterade av medlemmarna i en studiecirkel 1989/90: Siv Ekberg, David Eriksson, Märtha Gustafsson, Viggo Jacobsson, Elis Johansson (död 1990), Henry Johansson, Karin Lindvall, Torild Lindvall, Lennart Persson och Birger Persson.

Intervjuer med äldre finspångare

I år har vi på redaktionen fortsatt våra intervjuer med Finspångs "seniorer". Vi har bl.a. besökt två 90-åriga män, som tidigare varit fackligt och politiskt verk-samma i Finspång.

Vårt första intervjuoffer är **UNO KARLSSON**, som inte är så medelsam till att börja med. Han håller sig till strikta fakta och om sin närmiljö och det per-sonliga livet vill han inte gärna tala.

Uno föddes i Vists socken i Linköpingstrakten år 1900. Hans far var statare och från och med 1914 torpare i norra Kinda på gränsen till Åtvid socken. Uno växte upp i Kättilstads socken och gick i skola i Hällsjö varannan dag i sammanlagt 6 år. Vid 14 års ålder tog han tjänst som bonddräng i en annan ände av socknen än där han bodde. Gården lydde under Adelsnäs-godset. Här jobbade han något år men flyttade i oktober åter till hemtrakten och blev dräng hos en bonde där.

1921 tog Uno värvning vid infanteriet i Linköping, det berömda Kungl. andra livgrenadjärregementet. Han gick genom militärskolan och blev så småningom furir. Han tröttnade dock på militärlivet och tog åter plats som dräng. Under tiden i Linköping hade han skaffat sig fästmö. Hon hette Edit och arbetade på fattigvårdens sjukhus i Stångebro. Edit hade en sväger vid järnvägen i Finspång. Genom denne fick Uno tips om att han nog kunde få ett jobb vid Metallverken där och hit till Finspång kom då Uno år 1928.

Första tiden var han synare vid tubverket. Vid 50-talets mitt kom han till laboratoriet som kontrollant och där stannade han tills pensionstiden inföll dvs 1967.

Uno berättar att när han kom till Finspång var det verkligen ett glesbygds-samhälle. Han tycker att det skett en fantastisk utveckling här på alla områden.

Vad bebyggelsen beträffar fanns i stort sett vid Bergslagsvägen Konsum och Folkets Hus. Åt Östermalmshållet fanns Auroravägen men inte Stora Allén. Högklintsområdet fanns ej och även på Svälthagen var det få hus. På Lillsjövä-gen fanns några kåkar och Uno bodde här som ungarl hos gubben Ölander.

Sedan fick han en lägenhet på andra våningen i dennes hus och trivdes bra.

I början av 30-talet bodde sen Uno och Edit i Sjövik. De hyrde en lägenhet på övre våningen i Sjö's hus. Till Nanolfsvägen flyttade familjen 1947. Uno bor fortfarande här i en mycket trevlig lägenhet.

Vi förhör oss om Unos fackliga och politiska verksamhet och får veta att han varit med i fackföreningen sedan 30-talet, att han varit medlem i metall-avdelningens styrelse. Uno skolade sig för fackligt arbete genom att delta i studiecirklar och fick också genomgå en facklig utbildningskurs på Brunnsvik folkhögskola.

I hemvärnsnämnden och polis-nämnden var jag med som förtroendevald, berättar Uno. Jag var också med i församlingens kyrkoråd och dess boställs-styrelse. Jag var kyrkofullmäktiges ordförande ca 1959–71. Det var under prostarna Ramstens och Envalls tid. Jag har också varit aktiv inom arbetarkommunens styrelse, var bl.a. kassör under ca 10 år 1945–55. Även hembygdsrörelsen intresserade mig och jag var kassör i Risinge hembygds-förening på 60-talet. Överhuvudtaget har jag tjänstgjort som förtroendevald kassör i många sammanhang. Jag har t.ex. varit kassör i bostadsrättsförening-en Treklövern i 25 år.

Vad Uno inte berättar men som vi kan konstatera genom att se oss om i hans trevliga hem är att här finns både Brantingmedaljen och kommunens plakett för förtjänstfull insats som förtroendevald samt diverse diplom, bl.a. för värde-fullt arbete inom arbetarskyddet.

Vi frågar vad Uno sysslat med efter pensioneringen och vid sidan av det poli-tiska och fackliga arbetet. Jag har tyckt om att vandra i skog och mark, säger Uno. Jag har också haft en kolonilott ungefär där gamla epidemisjukhuset låg. Nu för tiden har jag det lite besvärligt med syn och hörsel men jag klarar mig själv med en del hjälp förstås. Jag kan koka gröt och kaffe. Jag diskar och handlar. Middag äter jag på Högby servicehus. Jag lyssnar mycket på radio, läser tidningen, promenerar och träffar bekanta. På kvällen ser jag på TV. Jag trivs så bra i min lägenhet och är nöjd med att jag får vara så frisk att jag någor-lunda klarar mig själv.

Den andre 90-åringen vi besöker har en mer meddelsam läggning. Faktiskt nästan dränker han oss i uppgifter om hur Finspång såg ut på 1920-talet, hur lönevillkoren och arbetslivet var osv men vi lär oss en hel del av intresse.

ALFONS JOHANSSON föddes i Uddevalla 1900 som den yngste av 8 syskon. Fadern dog då han var 4 år och modern fick ensam ansvaret för sin barnaskara. De äldre syskonen fick dock tidigt hjälpa till med försörjningen.

Alfons började inte småskolan förrän han var nästan 8 år. Vid 7 års ålder hade han nämligen fått kikhosta och skolfröken ville inte att han skulle börja skolan då, inte ens när han var på bättringsvägen. Alfons gick sedan 2 år i småskolan och 4 år i folkskolan och slutade alltså vid 14 års ålder, samma år som 1:a världskriget bröt ut. Då var det svårt att få arbete för en grabb utan utbildning men Alfons äldste bror som var stationskrivare vid järnvägen ordnade så att han fick plats i tändsticksfabrikens reparationsverkstad. Här blev han smedlärning eller smedhalva. I verkstaden fanns 4 smeder och det var meningen att Alfons skulle slå släggan åt dem men Alfons var liten och lätt. Han följde med släggan i luften, sa smederna. Man ordnade så att Alfons fick stå vid en liten svarv i stället. Han jobbade där till det var dags att göra militärtjänsten.

I slutet av 20-talet — säger Alfons — hade finansmannen Ivar Kreuger startat en tändsticksfabrik i Indien där det fanns ett överflöd på billig arbetskraft. Följden blev att många blev arbetslösa vid tändsticksfabriken i Uddevalla. 5–600 fick sluta, även Alfons. Så tillkom efter några månader Uddevalla–Lelångers järnvägsverkstad. Här fick Alfons jobb och stannade i 4 år. Under slutet av hans anställningstid blev det en kris för pappersindustrin i Dalsland och det var på transporterna för denna som Uddevalla–Lelångers järnväg levde. Nu blev det uppsägningar på järnvägens verkstad. 13 fick gå till att börja med men Alfons och en till fick stanna tillsvidare.

Alfons sökte jobb på flera håll. En dag då han besökte läsestugan i Uddevalla för att bl.a. läsa platsannonserna i tidningarna fick han se att Ljungströms i Finspång sökte supportsvarvare. Alfons sände in ansökan och betygsavskrifter men hade inte stort hopp om att få jobbet. Han hade sökt många förgäves tidigare. Men en söndag i slutet av april fick han brev från Stal i Finspång att han var välkommen dit som svarvare.

Sedan 1917–18 var Alfons förlovad med en flicka, Eufemia, som han träffat i Verdandilogen och i socialdemokratiska ungdomsklubben, där Eufemia var den första kvinnliga medlemmen.

Alfons rådgjorde nu med sin mor och sin fästmö om han skulle flytta till Finspång och ta det erbjudna jobbet. Hans mor ville inte att han skulle lämna Uddevalla men Eufemia insåg klart att han och hon inte skulle ha någon framtid där. Och Alfons beslöt att flytta. Han bad trafikchefen att få sluta om en vecka men det ville inte trafikchefen. Tydligen var Alfons en uppskattad arbetare. Men Alfons stod på sig och så kom det sig att han den 6 maj 1926 steg av tåget vid Finspångs station.

Då var stationen omgiven av staket och där fanns perrong. Han kom till Finspång utan att ha ordnat bostad och logi. Han stod där litet vilse med väskan i handen. Det var inte mycket bebyggelse vid stationen och däromkring vid den här tiden. Där fanns rektor Lagerströms hus, Majorsvillan och längre bort Nya hotellet vid Kalkugnsvägen. Där stod då Alfons och visste inte vart han skulle gå. Vid stationen stod tre grabbar i 20-årsåldern. En av dem bar SSU-märket. Alfons gick fram och sa: ”Jag ser att Du är SSU-are. Det är jag också. Jag ska börja ett jobb på STAL men jag vet inte var industrin ligger och inte var jag ska bo i natt.” Grabbarna var bussiga och visade Alfons vägen till Östermalm. STAL hade 4 ungarshotell. 2 av dem låg vid Klubbhusvägen. Alfons minns precis hur de gick, pojkarna och han. De passerade ”Spettal’n” och gick över den tämligen nybyggda bron (byggd 1922). Slottsvägen var smal och lerig och ingången till STAL låg vid Slottsbron. Östermalmsvägen gick runt Ekmanska skolan — flyglarna fanns ej då — Man passerade förbi Finspångs teater och Lindgrens speceriaffär. Östermalmsvägen gick ned i en backe ungefär vid teatern. Man kom fram ungefär där Kapellvägen nu ligger. Där stod en transformator. — Så uppsökte pojkarna Rosell på Auroravägen 1. Han var fastighetsförvaltare för STAL:s bostäder men han var inte hemma. Inte heller var någon vaktmästare på ungarshotellen inne. Men finspångspojkarna gav inte upp. ”Vi går till plåtslagar Ekstedt” sa de. ”Han har ett rum på övervåningen som han brukar hyra ut”. Här hade de tur. Plåtslagaredottern var hemma och rummet var ledigt. Alfons kunde få bo där över en natt.

Alfons gör här en utveckling i sin berättelse för att beskriva hur Finspång såg ut i det s.k centrum 1926. Folkets hus låg där nu resebyrån finns. Där fanns konsum och en ABF-lokal. Polishuset (det gamla) fanns ej. Här var det bara en stor bergknalle. Det s.k Centrumhuset eller samlingshuset fanns och en bokhandel som var en filial till Lundbergs bokhandel i Norrköping. Där finska föreningen nu finns (gamla kommunalhuset) var först Norrköpings folkbank, en filial till Norrköpingsbanken. Det fanns en bank till, nämligen Östergötlands Enskilda bank som låg mittemot Finspångs järnhandel. Dahlgrens café fanns och därifrån hördes då och då ljuvlig musik.

Men Alfons återgår till sin berättelse. På morgonen gick han till STAL och anmälde sig på kontoret och visades till förman Stålhammar. Denne tog sig an honom och ordnade rum på ungkarshotellet nr 3. Det fanns en matservering i det s.k klubbhuset men matsalen var vid denna tidpunkt obrukbar eftersom golvet var uppruttet. Alfons och de andra jobbarna fick sitta i förstugan och äta.

Alfons fick börja arbeta vid en åttatumssvarv i gamla verkstaden, som nu är riven. Han måste jobba efter ritning, något som han aldrig gjort tidigare. Som väl var så hade han gått på kvällskurser i maskinritning och maskinräkning i Uddevalla. Så han klarade jobbet galant.

Nu skrev han och inbjöd sin Eufemia att komma och se hur han hade det i Finspång. Hon kom över en veckända och bodde på Nya hotellet. Hon gillade Finspångsmiljön och de kom överens om att slå sina påsar ihop så snart som möjligt. Nu gällde det för Alfons att skaffa en lägenhet och det var inte lätt. Rosell, fastighetsförvaltaren, kunde bara erbjuda ett vindsrum i ett radhus på Auroravägen. Vindsrummen var inte vidare luxuösa och man delade toalett. Men när Rosell lovade reparation och ny diskbänk slog Alfons till. Här bodde det unga paret i 5 månader men så flyttade en av arbetskamraterna, Kindgren, till ett eget nybyggt hus och Alfons och Eufemia fick överta hans lägenhet på 1 rum och kök nära Lundavägen. Hyran var 16–18 kronor i månaden, exkl. bränsle. Vattnet till disk och tvätt kom via ett slags rörsystem från Myrkärret och dricksvattnet från en pump på andra sidan vägen. Lägenheten låg i en villa som hade — liksom de övriga vid vägen — en trädgård som ägdes av STAL men som hyresgästerna fick disponera. Här bodde Alfons och

Eufemia i ca 2 år. Det var inte så trivsamt med torrdass och råttor i källaren. Så fick Alfons tips om en lägenhet med vattentoalett. Lägenheten låg ovanpå dispensären. Hit kom de och stannade i 14 år. Adressen var Östermalmsvägen 10.

1931 föddes en dotter på BB i Finspång. Hon föddes i en dyster tid. Det var depression i Sverige. Alfons var permitterad varannan vecka och inkomsten halverades men han hade tjänat bra 1928–29 på treskift och sparat en del på postsparbanken. Eufemia hade inte något arbete när hon kom till Finspång. Hon var vikarierande kokerska ett tag på klubben. I Uddevalla hade hon jobbat som husa och på tändsticksfabriken.

Alfons redogör nu för hur det förhöll sig med löneförmånerna. Man fick 30 kronor i förskott var 14:e dag. Ackordslönen var på 1–1:15 pr timme. Grundlönen var 80 öre i timmen sedan fick man tillägg för flit och skicklighet enligt avtal. I den mån en arbetare inte ansågs göra skäl för grundlönen hade arbetsgivaren rätt att avskeda honom efter 14 dars varsel. Ackordförtjänsten steg så småningom upp till 1:25–1:30 pr timme.

1934 arbetade Alfons som supportersvarvare med normal arbetstid igen. 1936 blev det bättre tider. Gott om jobb och arbetsstyrkan ökade. Vid den tiden hade Metallarbetarförbundet en arbetslöshetskassa men hårda villkor gällde. Man måste ha varit medlem i 50 veckor och betalt avgift en längre tid för att erhålla understöd.

Under 7 dagar av arbetslöshetstiden fick man inte något understöd alls. Det var alltså fråga om en karenstid. Sedan fick man 2.25 kronor pr dag i understöd under 90 dagar. För att få nytt understöd fordrades 50 veckors avgifter ytterligare. Permitteringsveckor räknades dock med som kvalifikationstid.

Att Alfons vet så mycket om löne- och arbetsvillkoren beror på att han var biträdande kassör på Metall och var med och betalade ut arbetslöshetsunderstöd. Någon anställd på Metalls expedition hade man ej råd med förrän 1939.

Alfons berättar nu om sina fackliga och politiska uppdrag. Han gick i en facklig cirkei redan 1927, blev invald i metallklubbens styrelse. 1928 blev han revisor i Metall avd. 97 och 1930 kom han med i metallavdelningens styrelse. Här verkade han till 1938 då han åter blev medlem i klubbstyrelsen. Så

småningom blev han ordinarie revisor och fortsatte med det till 1974. Överhuvudtaget har han tjänstgjort som revisor i många sammanhang såsom i den erkända sjukkassan 1953.

Han hade skaffat sig kunskaper i bokföring genom att i flera år delta i en cirkel som leddes av affärschefen på N.Ö.K. Så småningom blev han själv ledare för bokföringscirkel.

Under andra världskriget fick Alfons luftvärnsutbildning och låg ute 1942 och några månader 1943. Därefter blev han frikallad eftersom han arbetade i en krigsmaterielindustri.

1945 bröt metallarbetarstrejken ut. Den varade februari till juli och det slutade med att man fick gå tillbaka till jobbet utan att man vunnit något. Facket hade t.o.m. skuldsatt sig.

1945 under Gunnar Myrdals tid som handelsminister började industrin att blomstra eftersom den fått vara intakt under kriget. Svenska varor efterfrågades och man jobbade på högvarv. Alfons stod vid en fjortontumssvarv och svarvade labyrintplattor till turbiner. Svarvarna var takdrivna, vilket ledde till snedställning av ryggen på den som jobbade med dem. 1949 drabbades Alfons av ett svårt ryggskott och blev liggande i 14 dagar. Detta var en uppenbar arbetsskada och ett byte av jobb blev aktuellt.

Verkstadsingenjören erbjöd honom arbete på kontrollavdelningen. Detta var år 1950 och vid den tiden hade Alfons en genomsnittsinkomst på 2:60/tim. På den nya avdelningen erbjöds han 2 kr/tim men det accepterade han inte. Han menade att efter 24 års arbete vid svarven borde han ha lika mycket som övriga på kontrollen d.v.s 2:10/tim. Efter tre månader med 2:05/tim fick han så 2:10/tim. Han stannade på kontrollen till 1967 då han egentligen skulle gå i pension, men hans efterträdare — som han lärt upp i tre månader — blev långvarigt sjuk. Alfons stannade därför till april året därpå men då ville han sluta. Ett år efter på hösten ville STAL att Alfons skulle börja jobba igen men då krävde han att bara behöva arbeta 4 tim/dag och dessutom ville han ha högre timlön. Han menade att eftersom bolaget inte behövde betala sociala avgifter för honom — han var ju pensionär — kunde han få tillgodoräkna sig den summan i timlön. Efter åtskilliga turer och parlamentering fick Alfons som han ville. Han tjänade 11:50/tim mot normala 10 kr. Han arbe-

tade från oktober 1969 till april 1970 men då hade han fått nog av arbete och slit.

Till 1970 var Alfons fortfarande revisor och siffergranskare i metallavdelningen och han sysslade som pensionär med att ordna upp avdelningens arkiv. Som revisor i N.Ö.K. fortsatte han till 1974.

Även politiskt var Alfons aktiv och så var också Eufemia. De satt samtidigt i kommunfullmäktige. Eufemia var också med i landstinget. 1950 lämnade båda kommunfullmäktige men Eufemia var fortfarande landstingskvinna. Alfons var också med i kyrkofullmäktige och innan han slutade 1950 hade han drivit igenom att gravplats skulle lämnas utan kostnad för den enskilde.

Till slut frågar vi Alfons om han hunnit med andra intressen under sitt långa arbetsamma liv. Jo då'. Alfons tycker om att läsa litteratur. Speciellt i ungdomen var han en flitig bokläsare. Han har läst klassiker som Strindbergs arbeten, Ibsens dramer, Goethes Den unge Werthers lidanden och Undsets Kristin Lavransdotter, Jacobsens Niels Lyhne m.m. m.m. Vi blir imponerade över denna beläsenhet.

I ungdomen i Uddevalla gick han och Eufemia på teatern och såg bl.a. Knut Lindroths teatersällskap spela Ibsen och han såg Harriet Bosse i Strindbergs Påsk på Uddevalla teater. Även i Finspång gick han och Eufemia på föreställningar i Folkets park och Folkets hus. F.ö. hade de en liten vänkrets. Man gjorde promenader tillsammans och bjöd hem varandra för diskussioner och trevlig samvaro.

Alfons visar oss slutligen några av sina "troféer" t.ex. Brantingmedaljen, ABF:s silvernål för studieledare, Finspångs plakett för mångårig förtjänstfull insats som förtroendevald, en plakett för 30-årig insats som förtroendevald i KF, hederstecken i Metall efter 25 års förtroendeposter m.m. m.m..

Alfons kan verkligen se tillbaka på ett verksamt, utåtriktat och samhällsnyttigt liv och fortfarande är han otroligt vital, deltar i studiecirkel, är fortfarande med i arbetarekommunen och deltar med liv och lust i diskussioner. Han är med andra ord en riktig krutgubbe.

Medlemmar 1990

Abenius Erik	Brevitz Ingeborg	Finspångs Bibliotek
Ahlberg Aulis	Bäck Birger o. Rosa	Finspångs Rör AB
Ahrbom—Cederberg Inga	Carlinger Svea o. Thomas	Folkesson Ulf
Alm Gertrud	Carlström Margareta o. Olof	Folkestad Ingegärd o. Gösta
Andersdotter Gunnell	Carsbrant Bo	Forslund Gösta
Andersson Bodil	Cassel Mats	Fransson Helge
Andersson Hans o. Berit	Cederulf Lars	Franzén Millrid
Andersson Harry o. Inga	Christensen Elsa	Freij Marianne
Andersson Henry	Dahlin Åke	Friman Harry
Andersson Inez	Dahlstedt Anna-Lena	Fröberg Rolf
Andersson Karl-Ragnar	Danielsson Dagmar	Fröberg Stig
Andersson Monica	Edin Enar	Fält Sören
Andersson Nils	Edqvist Blommor	Gardell Gunvor
Andersson Olle	Edqvist Gustav	Gerward Ingrid
Andersson Sven-Erik	Edqvist Ragnar	Gradell Åke
Andersson Torsten	Ekberg Bertil	Gröndahl Hasse
Andersson Ulf, Lotorp	Ekberg Siv	Grönqvist Greta
Andersson Ulf, Enköping	Ekbom Naima	Gustafsson Annie
André Elisabeth	Ekelund Lotty	Gustavsson Britta
Ardmar Britt	Ekelund Magnus-Lorentz o. W	Gustavsson Folke
Arfvedson Per	Ekelund Märta	Gustavsson Gunilla
Arnell Lars-Erik o. Gerd	Ekelund Märta, Lyktan	Gustavsson Gunnar
Arthursson Birger	Ekholm Ingrid	Gustavsson Inger
Arvidsson Sven	Eklöf Anna-Lisa o. Evald	Gustavsson Inger
Asklöf Britt-Marie	Ekström Hans-Erik	Gustafsson Märtha o. Gösta
Auroraringen	Ellmark Lars	Gustavsson Nils-Inge
Axelhed Gunnar	Elmberg Eva	Gustavsson Olof
Axelsson Sonia o. Axel	Eloff Sonja	Gustavsson Sigurd
Backman Carin	Engberg Marianne	Gustafsson Wallace
Baggman Monica o. Leif	Engström Carl	Göransson Nils
Bard Arne	Engvall Henning	Göthberg Oskar
Bek Knud	Eriksson Börje	Hagstedt Ann-Britt
Bergsten Ingrid	Eriksson David	Hagström Britta o. Ulla
Bergsten Margareta	Eriksson Ebba	Hagström Ingrid
Bergström Göran	Eriksson Ellen	Hedén Gösta T:son
Bertne Sten	Eriksson Elvi	Hedman Elin
Billmark Ove	Eriksson Hans-Olov	Hellerstedt Svea
Björk Bengt	Eriksson Inga	Henell Folke
Björk Ellen	Eriksson Leif V	Hertin Birgitta
Björk Holger	Eriksson Stig	Hildemar Stig
Björnelf Elisabeth	Eriksson Sven A	Hillbom Lars
Blomberg Lars	Eriksson Sölve	Hjertqvist Gun Peter o. Greger
Blomgren Iréne	Eriksson Ulla	Hjertqvist Ulla
Bodling Christer	Erstörps Grus AB	Holm Viola
Brandin Åke	Eskilsson Lars-Erik	Holmgren-Fröberg Barbro

Holmgren Gösta
 Holmlund Erling
 Håkansson Evy
 Härdin Carl
 Höglund Margareta
 Ingvarsson Christina
 Isaksen Guri
 Isaksson Per
 Jansson Iris
 Jansson Kristina
 Jansson Per-Ola
 Jarne Gösta
 Joelsson Jan-Ivar
 Johannesson Leif
 Johansson Elisabeth
 Johansson Henry
 Johansson Karl-Daniel
 Johansson Kerstin
 Johansson Lars-Olof
 Johansson Lisa
 Johansson Ragnar
 Johansson Rune
 Johansson Stig
 Jonasson Iréne
 Johnsson John
 Jonsson Astrid
 Jonsson Rune
 Juslin Lasse
 Jönsson Edit
 Jönsson Madeleine
 Kalmelid Ivar o. Anna
 Karlberg Ivar
 Carlsson Anna-Lisa
 Karlsson Birgitta
 Karlsson Evert o. Ingegärd
 Carlsson Gerd
 Carlsson Gunnar
 Carlsson Gunnell
 Carlsson Hans-Gösta
 Carlsson Henry o. Carin
 Carlsson Orvar
 Karlsson Stig
 Carlzon Sven
 Carlsson Sven-Olof

Karlsson Uno
 Karlsson Viola
 Karlsson Yngve
 Karlsson Åke
 Carlsson Östen
 Karlström Brita
 Karnros Olof
 Kernby Arne
 Kinnander Anita
 Kjellgren-Stålhammar Birgitta
 Kjellgren Karin
 Klevefalk Lars
 Kolsberg Gudrun
 Kyrklund Kristina o. Ben
 Kårefjord Borghild
 Lagergren Evy
 Landén Rune
 Larsen Guri
 Larsson Karl-Erik o. Birgit
 Larsson Per-Erik
 Levén Olof
 Liljeqvist Bertil
 Lindberg Ebba
 Lindén Sylvia
 Lindgren Britta o. Henry
 Lindholm Gösta
 Lindström Adela
 Lindström Anita
 Lindvall Arild
 Lindvall Gittan o. Reine
 Lindvall Göran
 Lindvall Runo
 Lindvall Torild
 Ljungberg Ragnhild
 Ljungberg Ulla
 Lundblad Barbro
 Lundell Elisabet o. Sören
 Lundström Bengt
 Lönnberg Bo
 Lönnberg Gunnar
 Magnusson Bengt
 Magnusson Bertil
 Magnusson Gunnar

Mahlviker Guy
 Malm Gertrud
 Melander Åke
 Melvinger Alice
 Melvinger Arne
 Melvinger Margit
 Meyer Tony
 Moberg Bengt o. Gun
 Molander Göran
 Mondschein Leo
 Månsson Siv o. Sven
 Grave-Niklasen Agnes
 Nilsson Anna-Kaisa
 Nilsson Birgitta
 Nilsson Britta
 Nilsson Evy
 Nilsson Greta
 Nilsson Gösta
 Nilsson Inger
 Nilsson Ingrid
 Nilsson Karl-Erik
 Nilsson Nils-Åke
 Nilsson Rolf
 Nissen Ulla
 Nordén Alice
 Nordén Linnea
 Nordin Sven-Erik
 N.Ö.K.
 Norrköpings Stadsbibliotek
 Norstad Tore
 Nyman Bengt
 Nyling Anne-Marie o. Gunnar
 Nyman Bengt
 Olander Ann-Mari
 Olér Kerstin
 Ohlsson Alf
 Ohlsson Bror
 Olsson Curt E M
 Ohlsson Gunilla
 Olsson Leif
 Ohlsson Mary
 Orre Björn
 Oscarsson Aron
 Oscarsson Elisabet o. Carl-Sture

Ottosson Olle
 Peltoniemi Pasi
 Persson Birger o. Rita
 Persson Gunilla
 Persson Gunnar
 Persson Harry
 Persson Ingemar
 Persson Lennart
 Persson Lennart, Lotorp
 Persson Maj-Lis
 Persson Marianne
 Persson Paul
 Persson Rune
 Persson Sven-Erik
 Pettersson Christer
 Pettersson Göran
 Peterson Gösta
 Pettersson Ingeborg
 Pettersson Iris
 Peterson Rolf
 Pettersson Sonja
 Pettersson Sten
 Pettersson Sven
 Philipsson Sten-Inge
 Pirslin Ing-Marie o. Placid
 Pylkkänen Bodil
 Qvarfordt Bertil
 Qvarfordt Herbert
 Racksäter Hans
 Rahm Maria
 Ramsten Erik
 Ramsten Lars
 Ray Barbro
 Regnell Charlotta
 Rehnberg Sonja
 Remning Ingrid
 Rendahl Göran
 Risinggård Börje

Robertsson Ella
 Rodell Carl-Arne
 Roos Inger
 Ross Dagmar
 Runesson Börje o. Nancy
 Sahlén Lars o. Astrid
 Samuelsson Lilly
 Sandström Hans
 Sandström Niss Greta
 Scherlin Brita
 Schilling Stig o. Birgit
 Simmonds Elisabeth
 Sjöblom A-S o. K-E
 Sjöström Kjell
 Skoglund Stig
 Skoglund-Vinell Brita
 Sköld Anders
 Sonhem Svea
 Spjuth Kurt
 Staaf Ingemar
 Stenhammar Barbro
 Stockberg Ellen
 Strand Gunborg
 Strand Torsten o. Kerstin
 Ståhlberg Olof
 Ståhlberg Sven
 Sundén Karl-Gösta
 Sundqvist Klas
 Svensson Anna-Greta
 Swensson Arne o. Gun
 Svensson Ellen
 Svensson Margareta
 Svensson Ole o. Atti
 Svensson Olof
 Svensson Will
 Svenvik Urban
 Swidén Gösta

Syse Bengt o. Christina
 Talberg Johannes
 Tell Hans o. Marianne
 Tell Johan
 Tell Stig
 Telleskog Elsy o. Rune
 Teryd Ingrid
 Thelander Carl
 Thorén-Kanon Marianne
 Thyr Gunnel
 Torenfalt David
 Torheim-Wihlmark Ingrid
 Torstenfelt Kerstin
 Wedin Ulf
 Weidel Sten
 Wenner Kurt
 Werner Harald
 Westblad Anna
 Westermarck-Edquist Anna-Lisa
 Westlund Bengt o. Gunnel
 Wickström Bengt
 Wihlmark Erika
 Wiklund Gudrun
 Wiklund Kent
 Vistinge slöjd
 Yderfors Johan
 Yderfors Åke
 Zetterdahl Paul o. Inga
 Zäll Ragnar
 Åhlström Ivan
 Åkesson Jonas
 Åstrand Rune
 Öhrn Ingemar
 Öhrn Ulla
 Öjring Christer
 Örborg Manne
 Österlund Helmer o. Margit

Erikort.

Friheten att betala utan kontanter på fickan. Friheten att kunna ta ut kontanter när man ändå behöver. Friheten att vara innehavare av världens mest gångbara kort. Prova det.

Sparbankskort

SPARBANKEN
ALFA
 FINSPÅNG

FINSPÅNGS KOMMUN

FINSPÅNGS BIBLIOTEK

Huvudbiblioteket: Kalkugnsvägen 11
 Telefon: Upplysningen 850 65, Utlåningen 850 66

ÖPPETTIDER:

Sept—april: Måndag—torsdag 10-19, fredag 13-17, lördag 10-13

Kvartersgården, Svälthagen: Tis. 10.30—12, ons. 16—19, tors. 8.30—11.30

Lotorp: Måndag 14.30—16.30, onsdag 16.30—19

Hällestad: Måndag 16.30—19.30, torsdag 16.30—19.30

Rejmyre: Måndag 9—12, tisdag 17—19, torsdag 9—12, 17—19

Igelfors: Onsdag 18—19.30, fredag 12—15.30

UTLÅNINGSSTATIONER: Grytgöl: måndag 17.30—19.30
 Borggård: måndag 18—19

Utlåning, artotek, barn- och ungdomsverksamhet, utställningar,
 föreläsningar och musikprogram
 Ring huvudbiblioteket för närmare upplysningar!

VÄLKOMNA!

Östgöta Enskilda Bank

grundades 1837 av

Biskop Johan Jakob Hedrén.

Den första oktrojen, d.v.s. tillstånd att driva bankverksamhet, utfärdades av Karl XIV Johan.

Vi bygger nu vidare på vår gamla tradition och satsar på framtiden.

studieförbundet
vuxenskolan

Ett urval av vårt aktuella kursutbud:

HEMBYGDSFORSKNING

SLÄKTFORSKNING

HANTVERK I HEMBYGDEN

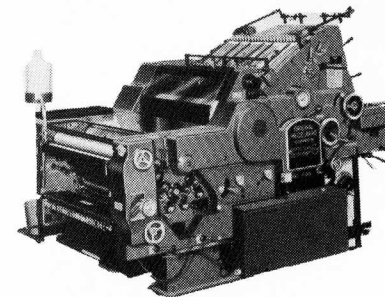
VÄXTERNA SOM KULTURARV

NORDISKA MYTER OCH GUDASAGOR

Välkommen till Vuxenskolan!

Expedition i Centrumhuset, Bergslagsvägen 8

Telefon: 0122 - 147 70

TRYCK-
baker

126 37

Fax 102 60

AB An-Jo-Tryck

Skutbovägen 5 - Box 81 - 612 01 FINSPÅNG

Välkommen in till oss
och titta på alla intressanta böcker

- Böcker att läsa själv och böcker att ge bort i present.
Urvalet är stort: romaner, deckare, memoarer, faktaböcker,
barnböcker, utländsk litteratur ...

—
GÖR FYND I VAR ÖSTGÖTAHYLLA

—
FULLSORTERAD PAPPERSAVDELNING
kontorsmaterial, skriv- och räknemaskiner, kontorsmöbler

—
KONSTNÄRSMATERIAL — HEMSLÖJD

FINSPÅNGS
BOK & PAPPERSHANDEL AB

Kalkugnsvägen 4 — Tel. 100 48, 109 00

VÅR IDÉ
Pris –
Kvalité

VIBERGA
FINSPÅNG

Föreningsbanken

BERGSLAGSVÄGEN 19 — FINSPÅNG

Tel. 0122 - 150 30

Exp.tid: 09.30—15.00, Månd. o. Torsd. 09.30—17.30